ANDIJON VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYINING ILMIY-MA'RIFIY VA MADANIY MEROSNI ASRASH FAOLIYATI

UO'K: 069(575.122)

Uraimova Masturaxon Abdusattarovna *-Andijon viloyat tarixi va madiniyat davlat muzeyi ilmiy xodimi*

E-mail:akhmadjon00@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada Farg'ona vodiysining eng yirik madaniy-ma'rifiy maskanlaridan biri bo'lgan Andijon viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyining shakllanish bosqichlari, tashkiliy tuzilmasi va zamonaviy ilmiy-fond faoliyati tahlil qilingan. Muzey fondlarida saqlanayotgan noyob arxeologik, numizmatik, etnografik va tasviriy san'at eksponatlarining ilmiy ahamiyati batafsil yoritib berilgan. Shuningdek, muassasaning eng muhim filiali — Zahiriddin Muhammad Bobur uy-muzeyi faoliyati hamda yosh avlodni muzey eksponatlariga jalb etishning zamonaviy interaktiv mexanizmlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: muzeyshunoslik, Andijon viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi, madaniy meros, Zahiriddin Muhammad Bobur uy-muzeyi, muzey fondi, Mingtepa yodgorligi, yoshlar tarbiyasi, interaktiv ko'rgazmalar.

НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ И КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО МУЗЕЯ ИСТОРИИ И КУЛЬТУРЫ АНДТЖАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Ураимова Мастурахон Абдусаттаровна *– научный сотрудник Государственного музея истории и культуры Андижанской области*

Аннотация. В статье рассматриваются этапы становления, организационная структура и современная научно-фондовая деятельность Государственного музея истории и культуры Андижанской области. Подробно освещена научная ценность уникальных археологических, нумизматических, этнографических и художественных коллекций, хранящихся в фондах

учреждения. Особое внимание уделено деятельности важнейшего филиала — Дома-музея Захириддина Мухаммада Бабура, а также инновационным механизмам привлечения молодежи к изучению музейных экспонатов.

Ключевые слова: музееведение, Государственный музей истории и культуры Андижанской области, культурное наследие, Дом-музей Захириддина Мухаммада Бабура, музейный фонд, городище Мингтепа, привлечение молодежи, интерактивные выставки.

SCIENTIFIC-EDUCATIONAL ACTIVITIES AND THE PRESERVATION OF CULTURAL HERITAGE AT THE STATE MUSEUM OF THE HISTORY AND CULTURE OF THE ANDIJAN REGION

Uraimova Masturaxon Abdusattarovna *– Research Fellow at the State Museum of the History and Culture of the Andijan Region*

Abstract. The article examines the formation stages, organizational structure, and modern scientific and collection activities of the State Museum of History and Culture of Andijan Region. It highlights the scientific value of unique archaeological, numismatic, ethnographic, and artistic collections preserved in the museum's funds. Special attention is paid to the activities of its key structural branch — the Zahiriddin Muhammad Babur House-Museum, as well as innovative educational methods aimed at engaging young people with historical exhibits and fostering cultural tourism in the Fergana Valley.

Keywords: museology, State Museum of History and Culture of Andijan Region, cultural heritage, Zahiriddin Muhammad Babur House-Museum, museum fund, Mingtepa settlement, youth engagement, interactive exhibitions.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasida milliy madaniy meros obyektlarini asrab-avaylash, har tomonlama ilmiy o‘rganish va kelajak avlodga bezavol yetkazish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu jarayonda hududiy muzeylar nafaqat tarixiy ashyolarni saqlovchi xazina, balki muhim ilmiy-tadqiqot, ma’naviy-ma’rifiy va turistik markaz vazifasini bajaradi. Andijon viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi o‘zining ko‘p yillik tarixi, boy fondi va noyob

kolleksiyalari bilan respublika muzeylari tizimida alohida o‘rin tutadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi muzeyning tashkil etilish tarixi, uning fondlaridagi eng nodir eksponatlar tahlili, Bobur filialining ilmiy-ma’rifiy ahamiyati hamda yoshlarni tarixiy merosga jalb etishning samarali usullarini tizimli ochib berishdan iborat.

Tadqiqot metodlari. Maqolani tayyorlashda tarixiylik, tizimli tahlil, qiyosiy-tipologik va manbashunoslik metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning me’yoriy-huquqiy va empirik asosini O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining muzeylar faoliyatini takomillashtirishga oid qarorlari [1], muzey fondining hisobot hujjatlari, arxeologik ekspeditsiya natijalari hamda bobur shunoslik va o‘lkashunoslikka oid ilmiy adabiyotlar [2; 3] tashkil etdi.

Natijalar va muhokama. Andijon viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyining shakllanish tarixi XX asrning 30-yillariga borib taqaladi. Dastlab muassasa 1934-yilda viloyat qishloq xo‘jaligi ko‘rgazmasi negizida Andijon viloyat o‘lkashunoslik muzeyi sifatida tashkil etilgan.

Mustaqillik yillarida muzey ishini zamonaviy talablar darajasiga ko‘tarish maqsadida qator islohotlar amalga oshirildi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 11-dekabrdagi 975-son qaroriga muvofiq, viloyat o‘lkashunoslik muzeyi hamda 1972-yilda asos solingan Adabiyot va san’at muzeyi birlashtirilib, yangi maqomdagi Andijon viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi tashkil topdi [1].

Bugungi kunda muzey tuzilmasi 4 ta asosiy bo‘lim (tarix, tabiat, tasviriy san’at, ilmiy-ma’rifiy va fond bo‘limlari) hamda 1 ta filial (Zahiriddin Muhammad Bobur uy-muzeyi) dan iborat [4]. Muzey fondlarida 156 mingdan ortiq noyob artefaktlar saqlanmoqda. Ular orasida ilmiy jihatdan alohida qimmatga ega bo‘lgan quyidagi kolleksiyalarni ajratib ko‘rsatish mumkin:

1. **Arxeologik va numizmatik kolleksiyalar**. Muzeyning arxeologiya fondida Farg‘ona vodiysining antik va o‘rta asrlar tarixiga oid minglab topilmalar mavjud. Jumladan, miloddan avvalgi II–I asrlarga oid qadimgi Dovon davlatining poytaxti bo‘lgan Mingtepa yodgorligi hamda Dalvarzintepa manzilgohidan topilgan

sirlangan va naqshinkor sopol buyumlar, temir qurollar, qadimgi zargarlik taqinchoqlari va Chust madaniyatiga mansub tosh o‘roqlar alohida e’tiborga molik [2]. Numizmatika fondida esa Qoraxoniylar, Temuriylar, Boburiylar va Qo‘qon xonligi davrida zarb etilgan kumush va mis tangalar xazinasi mintaqaning savdo-iqtisodiy aloqalarini o‘rganishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

2. **Tasviriy va amaliy san’at asarlari**. Tasviriy san’at bo‘limida O‘zbekiston tasviriy san’at maktabi asoschilarining nodir asarlari jamlangan. Ayniqsa, O‘zbekiston xalq rassomi Abdulhaq Abdullayev mo‘yqalamiga mansub Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur va boshqa buyuk allomalarning psixologik portretlari muzeyning oltin fondini tashkil etadi [2]. Shuningdek, vodiy xalq amaliy san’ati — Shahrixon pichoqchiligi, Andijon do‘ppido‘zligi, yog‘och o‘ymakorligi va an’anaviy kashtachilik (so‘zana) namunalari hududning boy etnografik qiyofasini aks ettiradi.

3. **Zahiriddin Muhammad Bobur uy-muzeyi (filial) faoliyati**. Muzey tizimidagi eng muhim ma’naviy-ma’rifiy bo‘linma Andijon shahrining Bog‘ishamol tepaligida («Bobur» milliy bog‘i hududida) joylashgan Zahiriddin Muhammad Bobur uy-muzeyidir [4]. Ushbu yodgorlik majmuasi bevosita «Boburnoma» asarida tilga olingan, buyuk shoir va sarkarda dam olish va ijod qilish uchun hujra qurdirgan tarixiy maskanda bunyod etilgan [3]. Filial ekspozitsiyasida Bobur va Boburiylar sulolasi (jumladan, Gulbadanbegim, Humoyun, Akbarshoh) davriga oid nodir qo‘lyozmalar va toshbosma kitoblar, o‘rta asr jangovar qurol-aslahalari, miniatyura asarlari, diplomatik yozishmalar nusxalari hamda Kobul va Agra shaharlaridan keltirilgan ramziy xok saqlanadigan maqbara majmuasi jamlangan.

Bugungi kunda ushbu filial nafaqat mahalliy va xorijiy sayyohlar ziyoratgohi, balki xalqaro bobur shunoslik ilmiy anjumanlari o‘tkaziladigan nufuzli ilmiy markazga aylangan.

4. **Yoshlarni muzey eksponatlariga jalb etishning zamonaviy mexanizmlari.** Zamonaviy muzeyshunoslikda yosh avlodning tarixiy xotirasini shakllantirish va ularda milliy g‘urur tuyg‘usini yuksaltirish uchun an’anaviy

ekskursiyalar bilan bir qatorda innovatsion pedagogik yondashuvlar keng joriy etilmoqda. Muzeyda yoshlar auditoriyasi bilan ishlash quyidagi uchta asosiy yo‘nalishda tizimli yo‘lga qo‘yilgan:

– **«Muzeyda dars» va amaliy mahorat mashg‘ulotlari:** umumta’lim maktablari o‘quvchilari, akademik litsey va oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun O‘zbekiston tarixi, adabiyot va san’atshunoslik fanlaridan bevosita ekspozitsiya zallarida ko‘chma darslar o‘tkazilmoqda. Eksponatlar yonida o‘tiladigan bunday darslar nazariy bilimlarni real tarixiy ashyolar orqali mustahkamlash imkonini beradi. Bundan tashqari, yoshlar uchun kulolchilik, kashtachilik va naqqoshlik bo‘yicha mahorat darslari tashkil etilmoqda.

– **Raqamlashtirish va interaktiv texnologiyalar:** yoshlarning raqamli axborot muhitiga bo‘lgan qiziqishini inobatga olgan holda, asosiy eksponatlar yoniga o‘zbek, rus va ingliz tillarida ma’lumot beruvchi QR-kodlar o‘rnatilgan. Muzey zallarida sensorli axborot kiosklari va 3D-virtual sayohat tizimlari joriy etilgan bo‘lib, bu yoshlarga artefaktlarning yaratilish tarixi va arxeologik qazishma jarayonlarini multimedia formatida mustaqil o‘rganish imkonini yaratmoqda [4].

– **«Ochiq eshiklar kuni» va ma’naviy-ma’rifiy aksiyalar:** yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish maqsadida muzeyda muntazam ravishda «Muzeylar haftaligi», tarixiy kvest-o‘yinlar, intellektual viktorinalar hamda Andijonlik yosh musavvirlar va hunarmandlarning ko‘rgazmalari o‘tkazib kelinmoqda. Shuningdek, «Moziyga sayohat» dasturi doirasida viloyatning olis tumanlaridagi yoshlar uchun sayyor ko‘rgazmalar tashkil etilishi muzey auditoriyasini sezilarli darajada kengaytirmoqda.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Andijon viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi hamda uning Zahiriddin Muhammad Bobur filiali Farg‘ona vodiysining ko‘p asrlik tarixiy-madaniy qatlamlarini o‘zida mujassam etgan yetakchi ilmiy-ma’rifiy muassasadir. Muzey fondlaridagi noyob arxeologik, numizmatik va badiiy eksponatlar nafaqat tarix fanini boyitishga, balki yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga xizmat qilmoqda. Kelgusida muzey kolleksiyalarini to‘liq

raqamlashtirish, ekspozitsiyalarga kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyalarini joriy etish va xalqaro ilmiy hamkorlikni kengaytirish hududning madaniy-turistik salohiyatini yanada yuksaltirishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 11-dekabrdagi «2017–2027-yillarda davlat muzeylari faoliyatini takomillashtirish va moddiy-texnik bazasini mustahkamlash bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar dasturini tasdiqlash to‘g‘risida»gi 975-son qarori // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 12.12.2017-y., 09/17/975/0396-son.

2. Abduxoliqov F.F., Ahmedova E. va boshq. Andijon viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi to‘plami (O‘zbekiston madaniy merosi jahon to‘plamlarida turkumi, 64-tom). — Toshkent: Silk Road Media, 2024. — 380 b.

3. Jalilov S. Bobur va Andijon. — Toshkent: O‘zbekiston, 1993. — 112 b.

4. Andijon viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi rasmiy veb-sayti ma’lumotlari [Elektron resurs]. — Kirish rejimi: https://andijanmuseum.uz/ (murojaat qilingan sana: 10.11.2026).